

FILOSOFIN I NORDEN

Finländsk filosofi: internationell filosofi i ett nötskal

Turen har kommit till Finland i Ikaros artikelserie om filosofins tillstånd i de nordiska länderna. Filosofin i Finland utgör ingen mötesplats för olika traditioner, skriver professor **Leila Haaparanta**, men däremot finns fortfarande traditionen av offentligt engagemang.

Antalet forskare och lärare vid de finländska filosofiska institutionerna är inte stort. I vårt land finns det tolv fasta professurer i filosofi. Vid Uleåborgs universitet finns en professur för idé- och lärdoms historia, vars innehavare också står för universitetets filosofiundervisningen. Ett antal lektorattjänster i filosofi finns också, liksom tidsbestämda undervisnings- och forsknings-tjänster samt tiotals stipendie-forskare som är beredda att ta den ekonomiska risken av kärleken till filosofin.

Antalet doktorander uppskattas till ungefär ett par hundra, varav hälften kan sägas vara aktiva. Utöver detta finns både kulturforskare och samhällsvetare som, åtminstone delvis, ägnar sig åt filosofi. Det finns också matematiker och forskare inom informationsteknologi som filosoferar. Särskilt lärarna och forskarna vid institutionen för systematisk teologi vid Helsingfors universitet förtjänar ett omnämmande – till exempel **Simo Knuutila**. De kan påstås vara filosofer och teologer i lika hög grad och har speciellt utmärkt sig genom sin forskning i moralfilosofiska problem och i filosofins historia. Likväl finns det många historieforskare som ägnar sig åt filosofins historia i lika hög grad som åt idé- och lärdoms historia.

Gränser överskreds

När man talar om den finländska filosofin blir temat ofta den analytiska filosofins födelse och blomstringstid, liksom det sidospår av finländsk kontinentalfilosofi som trots vissa svårigheter överlevt. I tiotals år har den analytiska riktningen varit stark i Finland, därmed har också internationellt betydande logik, språkfilosofi, vetenskapsfilosofi och meta-etik producerats här. **Eino Kaila**, och efter honom **G.H. von Wright**, **Erik Stenius** och **Jaakko Hintikka**, har alla representerat denna riktning. Det har sagts att den analytiska traditionen trängde undan riktningen av tyskinspirerad filosofi, där fenomenologin spelade en central roll. Detta anses ha bidragit till att Finland blev en filosofisk stormakt under 50-, 60- och 70-talet.

I Finland har också representanter för de olika traditionerna diskuterat med varandra. Det har funnits en dialog mellan den analytiska språkfilosofi, som tagit intryck av (den senare) **Ludwig Wittgenstein**, och hermeneutiken. Gränsen mellan den analytiska traditionen och fenomenologin har överskridits. Också pragmatismen har haft ett visst inflytande på den finländska filosofin, liksom marxismen genom dess dialog med den analytiska traditionen. Ibland har det handlat om att tänkare befunnit sig mellan de olika traditionerna, även

om de ansetts representera någon enskild. Så är till exempel fallet med **Sven Krohn** som länge var verksam under 1900-talet. I andra fall har filosofer som traditionellt räknats som analytiska varit intresserade av kontinentala tänkares idéer, till exempel **Hintikka** av **Husserls** fenomenologi.

Påtaglig mångfald

Numera skulle jag inte beskriva den finländska filosofins tillstånd som ett försök att, i motsats till många andra länder, finna kontakter och samband mellan analytisk och kontinental filosofi. Jag säger inte detta för att det idag är svårt att urskilja två separata läger som kunde vara deltagare i en sådan diskussion. Jag menar inte att det inte skulle finnas filosofer som oroar sig för den försvagade analytiska traditionen och de andra riktningarnas ökade inflytande. Det finns också filosofer som anser att kontinental filosofi fortfarande avviker från den filosofiska huvudströmningen och därför får beklagansvärt lite utrymme. Fortfarande finns det många som anser sig vara analytiska filosofer eller fenomenologer. Den nutida finländska filosofin kan ändå inte sägas vara uppdelad i två läger. Därför vill jag hellre beskriva situationen i Finland som en

Bra och dålig filosofi

När den filosofiska tidskriften *niin&näin* förra året frågade två finländska professorer i filosofi, **Gabriel Sandu** och mig, hur vi skulle bedöma den finländska filosofins tillstånd och framtidsutsikter, blev svaren mycket olika (*niin&näin* 2/2005). I min intervju sade jag att det finländska filosofiska landskapet är "mångsidigt" och "förbryllande", men att detta inte skiljer sig från den internationella situationen. Jag påpekade också att forskningen, på de flesta delområden, håller samma klass som motsvarande forskning i övriga världen. Enligt Sandu befinner sig den finländska filosofin i ett tillstånd av "förvirring", nu när de stora figurerna har försvunnit, så som Erik Stenius och G.H. von Wright, eller bytt läger, som Jaakko Hintikka. Han sade också att det nu är dags för självkritisk reflektion, eftersom vi idag är långt ifrån den standard som filosofin tidigare höll, ett problem som, enligt honom, görs värre av det synsätt som ser all filosofi som lika bra och jämlik.

I sitt svar var Gabriel Sandu orolig över att gränsen mellan bra och dålig håller på att suddas ut. I den filosofiska mångfalden är det svårt att hitta några gemensamma kriterier på vad som vore bra eller dålig

vars 200 års jubileum vi firar i år. Snellman importerade **Hegels** filosofi till Finland, men var själv en praktisk tänkare som applicerade filosofiska idéer inom politiken. Finländska filosofer har synts och fortsätter att synas i den offentliga diskussionen. Särskilt måste man minnas G.H. von Wrights inflytande, vare sig det gäller hans moralfilosofiska analyser, samhälls- och kulturfilosofiska essäer eller de skrifter som kunde kallas en "ansvarsfull medborgares inlägg". I dagstidningarna möter vi moral-, samhälls- och rättsfilosofer, såsom **Timo Airaksinen** och hans elever, samt tänkare som med hjälp av sin vida kännedom om filosofins historia kommenterar vår tids moral och världspolitik, till exempel **Juha Sihvola** eller **Mikko Yrjönsuuri**.

Det gamla nationella projektet har på senare tid kunnat skyntas i språkdiskussionen: akademiska filosofer har sinsemellan diskuterat på vilket språk man borde skriva filosofi. Den finländska filosofin har på 2000-talet fortsatt traditionen: alla de mest betydande filosoferna under de senaste årtiondena har publicerat både för det internationella samfundet och på sitt eget modersmål.

Avtagande "boom"

Under ett par årtionden har vi i Finland haft något av en "filosofiboom" som nu är på väg att ebba ut. I och med denna utveckling har vissa filosofer, samt folk med annan bakgrund som kallat sig filosofer, fikat efter den stora allmänhetens intresse på sätt som är främmande för filosofin. Filosofiskt tänkande är långsamt och ansträngande, inte snabbterapi eller slogans. Publicitet som skyr tänkande är ännu mer problematisk när det gäller filosofins samhälls- och kulturella roll än när det gäller akademisk filosofisk forskning. Därför önskar jag inte att "boomen" ska återkomma. Jag tror dock att den, trots allt, lämnade ett äkta filosofiskt avtryck i den finländska diskussionen.

Leila Haaparanta är professor i filosofi vid universitetet i Tammerfors. Hennes forskningsområden är logikens filosofi och dess historia, samt fenomenologi, 1900-talets filosofiska arv, metafilosofi och metafysik. För tillfället leder hon flera projekt, däribland *"The Nature of Philosophical Knowledge"* (Finlands Akademi).

(Översättning: Joakim Stolpe)

"Finländska filosofer har synts och fortsätter att synas i den offentliga diskussionen."

miniatyr av den internationella filosofins tillstånd, inte som en mötesplats för två olika traditioner.

Vad är det då som finländska filosofer forskar om? Publikationens och forskningsprojekts titlar vimlar av ord som "emotion", "rationalitet", "förståelse", "person", "subjekt", "gender", "kropp", "intersubjektivitet", "samhälle" och "dygd". Utöver dessa publicerar många finländska filosofer fortfarande artiklar om logik, kunskapsteori och vetenskapsfilosofi i högklassiga inhemska och internationella publikationer. Mångfalden av ämnen är påtaglig. De ovannämnda tematikerna visar att en stor del av den nutida finländska filosofin behandlar människan och hennes praxis, samfund och moral samt dess historia. Många logiker har också ägnat sig åt att utforska mänsklig slutledningsförmåga, informationsanskaffning och rationalitet. Utöver dessa områden har metafysiken, läran om "varat som varande", samt dess historia börjat intressera filosofer i allt högre grad.

filosofi. Något kan man nog ändå säga. En filosof må ha estetiska ambitioner, men hon kan inte, likt en författare, lämna diskussionen om det hon skrivit till andra människor och själv dra sig tillbaka. En filosofs plikt är att argumentera för och motivera sina påståenden både för sig själv och för andra. Men hur ser en bra diskussion ut, när kan man säga att en filosof presenterat ett viktigt och väl underbyggt argument? Vilken publik är det som hon måste övertyga? Dessa frågor blir speciellt viktiga i sammanhang där de olika riktningarna/skolorna inte kan ge oss några handlingsregler.

Snellman viktig

Filosofin har en speciell plats i den finländska kulturen. Ofta blir man påmind om att Väinämöinen, hjälten i vårt nationalepos *Kalevala*, var en tänkare och inte en krigare. Berättelsen om den finländska filosofins långa tradition är en berättelse om utformandet av en nationell identitet och självkänsla. Hjälten i denna berättelse är **J.V. Snellman**,